

Конащук В.Л., к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки підприємства
Карпенко В.В.
Запорізька державна інженерна академія
ep.zgia@gmail.com

ВИЗНАЧЕННЯ ШЛЯХІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Конащук В.Л., Карпенко В.В. Визначення шляхів удосконалення господарської діяльності підприємства в сучасних умовах. У статті розглянуто сутність оцінки ефективності діяльності підприємства. Досліджено стан ефективності господарської діяльності металургійного підприємства ПАТ «Запоріжсталь» та визначено негативні тенденції у його діяльності. Розглянуто основні техніко-економічні та організаційні напрямки щодо скорочення витрат виробництва як основного шляху подолання кризових явищ на підприємстві. Визначено основні шляхи підвищення ефективності господарської діяльності ПАТ «Запоріжсталь».

Конащук В.Л., Карпенко В.В. Определение путей совершенствования хозяйственной деятельности предприятия в современных условиях. В статье рассмотрена сущность оценки эффективности деятельности предприятия. Исследовано состояние эффективности хозяйственной деятельности металлургического предприятия ОАО «Запорожсталь» и определены негативные тенденции в его деятельности. Рассмотрены основные технико-экономические и организационные направления сокращения издержек производства как основного пути преодоления кризисных явлений на предприятии. Определены основные пути повышения эффективности хозяйственной деятельности ОАО «Запорожсталь».

Konaschuk V., Karpenko V. Determining ways to improve the business enterprise in modern conditions. The article discusses the essence of evaluating the effective en of the company. The condition of economic efficiency of metallurgical enterprises of JSC «Zaporizhstal» and identified the negative trend sin its activities. The main technical, economic and organizational direction to reduce production costs and the main way to overcome the crisis in the enterprise. The main ways of improve of economic activity of JSC «Zaporizhstal» are defined.

Постановка проблеми. Проблема підвищення ефективності господарської діяльності суб'єктів господарювання завжди посідала важливе місце серед актуальних проблем економічної науки. Зацікавленість нею виникає на різних рівнях управління економікою – від власників приватного підприємства до керівників держави.

Необхідність оцінки та пошуку шляхів підвищення ефективності діяльності підприємства визначається значною роллю процесу регулювання ефективності у розвитку підприємства і гармонійному забезпеченні інтересів

його власників, персоналу та держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань підвищення ефективності господарської діяльності підприємств у сучасних кризових умовах господарювання приділяється багато уваги. Дослідженням даного питання займалися такі науковці, як Черниш С.С., Шваб Л.І., Макаровська Т.П., Бондар Н.М., Швиданенко Г.О., Іванілов О.С. та інші.

Постановка завдання та мета статті. Метою роботи є визначення основних шляхів підвищення ефективності господарської діяльності підприємства на прикладі ПАТ «Запоріжсталь».

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні функціонують сотні тисяч підприємств різних форм власності, які здійснюють свою діяльність відповідно до діючого у країні законодавства. Вони працюють на принципах господарської самостійності, матеріальної зацікавленості в результатах господарсько-фінансової діяльності й матеріальної відповідальності за ці результати. При цьому діяльність підприємств не може здійснюватися безконтрольно, без відповідної діагностики, тому що в роботі підприємств можуть мати місце різні недоліки, помилки, не використовувані резерви, що знижують ефективність виробництва.

Оцінка ефективності діяльності підприємств – це творчий процес, різноманітний за змістом, який здійснюється за допомогою різних аналітичних прийомів з урахуванням специфіки виробництва, його організації на конкретному підприємстві. Отже, всі працівники підприємства, що займаються аналізом його діяльності, повинні постійно вдосконалювати свої знання в цій області [2, с. 34].

Визначення ефективності виробництва полягає в оцінці його результатів. Такими результатами можуть бути обсяги виготовленої продукції в натуральному чи вартісному вираженні або прибуток. Але ж сама по собі величина цих результатів не дає змоги зробити висновок про ефективність або неефективність роботи підприємства, оскільки невідомо, якою ціною отримані ці результати. Тому для отримання об'єктивної оцінки ефективності підприємства необхідно також врахувати оцінку тих витрат, що дали змогу одержати ті чи інші результати. Процес виробництва здійснюється через поєднання факторів, що його визначають: засобів праці (основні засоби), предметів праці (оборотні фонди), робочої сили (трудові ресурси). Крім того, на виробництво впливають також певні організаційні, управлінські, технологічні та інші фактори. Тож за оцінку витрат логічно взяти оцінку всіх перелічених ресурсів. Отже, ефективність підприємства – комплексна оцінка кінцевих результатів використання необоротних і оборотних активів, трудових і фінансових ресурсів та нематеріальних активів за певний період часу [7, с. 499].

Протягом тривалого періоду часу досліджуване підприємство ПАТ «Запоріжсталь» є одним з найбільш стратегічно важливих підприємств Запорізького регіону. ПАТ «Запоріжсталь» сьогодні - індустріальний гігант, що має повний металургійний цикл виробництва - від агломерату до листового холодного прокату. Однак аналіз господарської діяльності цього підприємства показав наявність багатьох негативних тенденцій щодо ефективності його

діяльності. Серед них можна виділити:

- тривала збитковість підприємства: у 2011 році ПАТ «Запоріжсталь» отримало збиток у сумі 124 млн. грн., сума якого зросла на кінець 2012 року до 1487,8 млн. грн. Збитковість підприємства вплинула й на показники його рентабельності – рентабельним ПАТ «Запоріжсталь» було лише у 2010 році, а у 2011-2012 роках дані показники характеризували вже рівень отриманих підприємством збитків.

- протягом 2010-2012 років ПАТ «Запоріжсталь» не нараховувало та не виплачувало дивідендів акціонерам підприємства. Крім того, лише у 2010 році підприємство мало прибуток на акції, що становив лише 0,09 грн. Тривала негативна динаміка показника чистого прибутку на акцію, а також відсутність дивідендів може призвести до падіння ринкової ціни акцій підприємства.

- аналіз показників ліквідності та платоспроможності характеризує втрату ПАТ «Запоріжсталь» платоспроможності протягом дослідженого періоду. Так, за даними фінансової звітності підприємства встановили, що частка найбільш ліквідної частини активів (грошових коштів та їх еквівалентів) у 2010 році становила 12% вартості оборотних активів, а в 2012 році зменшилась до 3,6% вартості оборотних активів.

- протягом 2010-2012 років на підприємстві проводяться заходи щодо скорочення чисельності працівників. Їх середньооблікова чисельність у 2011 році скоротилась на 487 осіб, а в 2012 році зменшення становило ще 226 осіб.

За інформацією УНІАН, за попередні 20 років «Запоріжсталь», як і інші металургійні підприємства, експлуатувала виробничі потужності без будь-яких вкладень. Ще з 1990-х рр. до бізнес-культури України інтегрувалася так звана «take and run strategy», коли основним завданням бізнесмена було отримати швидкий прибуток і перевести його до офшору. Зрозуміло, що при такому підході не йшлося про інвестиції у виробництво. У результаті конкурентоспроможність підприємств і якість їхньої продукції незмінно знижувалися.

Купівля групою «Метінвест» у 2012 році ПАТ «Запоріжсталь» була швидше стратегічним кроком, не розрахованим на швидкий прибуток. Фактично група формує вертикально-інтегрований ланцюжок, що включає видобувні компанії і металургійні підприємства. Даний підхід при серйозних інвестиціях у виробництво може бути цілком виправданий з точки зору підвищення рентабельності. При цьому курс на підвищення ефективності господарської діяльності ПАТ «Запоріжсталь» нерозривно пов'язаний з напрямком на зниження затрат на виробництво. Зниження собівартості продукції є одним з головних джерел збільшення прибутку і росту рентабельності діяльності виробництва комбінату [5].

З економічних і соціальних позицій значення зниження собівартості для підприємства полягає у наступному:

- у збільшенні прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства, а отже, у появі можливості не тільки в простому, але й розширеному відтворенні;

- у появі більшої можливості для матеріального стимулювання робітників

і вирішення багатьох соціальних проблем колективу підприємства;

- у поліпшенні фінансового стану підприємства і зниженні ступеня ризику банкрутства;

- у можливості зниження ціни реалізації на свою продукцію, що дозволяє значною мірою підвищити конкурентоздатність продукції і збільшити обсяг продажів.

Економію витрат можна забезпечувати техніко-економічними та організаційними рішеннями. Техніко-економічними рішеннями є:

- удосконалення конкуренції виробів (стандартизація та уніфікація виробів і процесів, спрощення кінематичних, електричних, принципівих та інших схем, використання полегшених профілів, ліквідація надмірних запасів міцності металевих конструкцій, використання елементної бази високого рівня інтеграції в електроніці тощо);

- впровадження нової техніки і технології, механізації та автоматизації виробничих процесів (застосування точних методів лиття, використання комп'ютерних програм при розкрої листового матеріалу та в інших технологічних процесах, використання робототехнічних комплексів, гнучких виробничих систем тощо) [4, с. 274].

До організаційних рішень належать:

- впровадження прогресивних методів організації виробництва (гнучкого, автоматизованого, потокового);

- удосконалення організації праці з метою підвищення її продуктивності (раціональний розподіл праці, якісне забезпечення та обслуговування робочих місць, підвищення кваліфікації робітників, використання ефективних систем мотивації праці тощо);

- удосконалення управління виробництвом (раціоналізація організаційної структури управління, оптимізація виробничої програми, впровадження інформаційних технологій управління тощо);

- поглиблення спеціалізації та кооперування виробництва, інші напрями, які забезпечують зниження собівартості продукції.

Основним джерелом зниження собівартості продукції є зростання продуктивності праці. Це обумовлюється тим, що, по-перше, за рахунок зростання продуктивності праці досягається економія заробітної плати, так як зростання продуктивності праці призводить до скорочення витрат на виробництво продукції, а по-друге, завдяки зростанню продуктивності збільшується випуск продукції, за рахунок чого досягається зниження собівартості продукції шляхом економії непропорційних витрат.

Друге джерело – зменшення витрат на матеріали, паливо, енергію – має найважливіше значення для матеріалоємних галузей. Зменшення витрат матеріалів здійснюється такими шляхами: скорочення витрат, заміна дорогих матеріалів більш дешевими, зменшення витрат на постачання матеріалів, покращення нормування витрат матеріалів.

Скорочення витрат на обслуговування виробництва та на управління досягається головним чином шляхом зменшення чисельності робітників за рахунок застосування ефективніших методів організації управління та

обслуговування виробництва, більш прогресивної техніки.

Економія витрат на збут досягається завдяки зміцненню дисципліни праці, ритмічності виробництва, дотримання договірної дисципліни.

Отже, найбільш ефективними шляхами зниження собівартості продукції є впровадження економних технологій виробництва, використання світового досвіду щодо зменшення собівартості. Саме ресурсоекономні, ресурсозберігаючі технології – це вихід для українського товаровиробника.

Розглянемо наведені групи організаційно-економічних чинників детальніше [6, с. 89].

1. Підвищення технічного рівня і покращення організації виробництва і праці. Підвищення технічного рівня виробництва, вдосконалення рівня технологій виробництва і механізації, автоматизація виробничих процесів. Впровадження нових прогресивних технологічних методів зміни конструкції і технологічних характеристик виробів, покращення використання нових видів сировини і матеріалів, палива, енергії. Покращення організації виробництва і праці полягає у вдосконаленні управління ними, покращенні організації праці, матеріально-технічного постачання і використання робочого часу, скорочення адміністративно-управлінських витрат, а також надлишкових затрат і втрат [3, с. 266].

2. Вдосконалення організації виробництва праці – розвиток спеціалізації виробництва; покращення організації праці і обслуговування виробництвом; скорочення затрат на управління; покращення використання основних фондів, матеріальних ресурсів, інших факторів, які підвищують рівень організації виробництва.

3. Зміна обсягу і структури продукції – відносне зменшення умовно постійних витрат, які обумовлені ростом обсягів виробництва, відносне зменшення амортизаційних відрахувань.

4. Покращення використання природних ресурсів – зміни способів добування природної сировини і зміни якості, складу природної сировини.

5. Галузеві та інші фактори – підготовка і освоєння нового виробництва на підприємствах, впровадження і освоєння нових виробів; покращення розміщення підприємств, зміни цін, тарифів, норми амортизації, умов оплати праці та інші фактори, які впливають із специфічних особливостей техніки, технології і організації виробництва [6, с. 89].

Таким чином, для зниження собівартості на підприємстві ПАТ «Запоріжсталь» рекомендуємо провести такі організаційно-економічні заходи:

1. Підвищення технічного рівня виробництва – дозволить впровадити у виробництво нову техніку та удосконалити технологію виготовлення продукції. За рахунок чого знизиться вартість матеріальних ресурсів, трудомісткість виготовлення, а значить і в цілому знизиться собівартість продукції.

2. Модернізація діючого устаткування і поліпшення його експлуатації дозволить без значних витрат капіталовкладень підвищити продуктивність діючого устаткування, знизити трудомісткість, а значить виготовити більше продукції. Збільшення випуску продукції призведе до зниження собівартості

одиниці продукції.

3. Режим економії – дозволить раціонально використовувати сировину, матеріали, шукати можливості використання відходів виробництва, раціонально використовувати устаткування, раціонально використовувати енергоносії, знижувати втрати від браку. Зменшаться витрати на сировину, матеріали, накладні витрати.

4. Раціональне використання трудових ресурсів – дозволить за рахунок механізації, автоматизації виробничих процесів, організації потокового виробництва знизити трудомісткість виготовлення конкретної продукції, а значить і заробітну плату працюючих. Знизиться основна заробітна плата виробничих робітників та відрахування на соціальне страхування.

5. Зниження накладних витрат – дозволить за рахунок удосконалення структури управління та ліквідації невиробничих витрат знизити собівартість продукції. Знизяться загальновиробничі витрати і в цілому собівартість продукції.

6. Удосконалювання організації виробництва і праці. Цей процес, практично у всіх випадках забезпечує підвищення продуктивності праці, стимулює більш якісне використання трудових ресурсів, наявних на підприємстві. Звідси і скорочення витрат виробництва.

7. Скорочення витрат на обслуговування виробництва і керування також знижує собівартість продукції. Розмір цих витрат на одиницю продукції залежить не тільки від обсягу випуску продукції, але і від їхньої абсолютної суми. Домогтися цього можливо шляхом удосконалювання роботи управлінського персоналу. У даний момент не усі відділи в цехах, пов'язані з обробкою економічної інформації, не використовують достатньою мірою комп'ютерне забезпечення. Таким чином, необхідне підвищення кваліфікації управлінського персоналу і залучення на постійну роботу експертів в області комп'ютерних технологій. Це дозволить максимізувати ефективність керування і в остаточному підсумку зменшити витрати на утримання управлінського персоналу, а це у свою чергу приведе до зниження собівартості продукції в цілому [8].

8. Економія енергоресурсів досягається за рахунок інтенсифікації технологічних процесів і впровадження нової техніки і прогресивної технології, скорочення норм витрат на виробництво продукції, зменшення витрат енергії, роботи обладнання в економних режимах, використанні вторинних енергоресурсів. Резерв економії 60 – 70% дає розробка і використання нового більш економного за енергоспоживанням обладнання, застосування менш енергомістких технологій, застосування засобів автоматизації і контролю [1, с. 139].

Кожне підприємство прагне до одержання максимально можливого прибутку. І тут, крім факторів збільшення обсягу виробництва продукції, просування її на незаповнені ринки, невблаганно висувається проблема зниження витрат на виробництво і реалізацію цієї продукції, зниження витрат виробництва, що і враховується при плануванні собівартості.

Таким чином, для підвищення ефективності діяльності підприємства,

збереження конкурентоспроможності його продукції необхідно вживати заходів щодо зниження витрат на підприємстві, виявляти можливі резерви зменшення собівартості продукції. На металургійному підприємстві із матеріаломістким й енергоємним виробництвом продукції, зниження собівартості продукції можливе, перш за все, шляхом пошуку нових технологій виробництва

Для того, щоб ефективно використати наявні ресурси на підприємстві та досягти максимального рівня їх віддачі, необхідно здійснювати постійний контроль та управління ними. Процес управління витратами повинен охоплювати такі основні організаційні складові: нормування і планування витрат за їх видами, облік та аналіз витрат; пошук і виявлення шляхів економії ресурсів; стимулювання ресурсів і зниження витрат. Цей процес передбачає створення місця витрат та центру відповідальності, який відповідає за їх рівень (економічний відділ). Обов'язком кожного спеціаліста та керівника підприємства є виявлення й використання можливих шляхів економії ресурсів та зниження витрат, для чого створені норми витрачання різних видів ресурсів у певних організаційно-технологічних умовах виробництва. Саме вони є важливими чинниками забезпечення режиму економії і, відповідно, зниження собівартості продукції.

Висновки. Умови діяльності суб'єктів господарювання в Україні потребують постійного пошуку шляхів підвищення ефективності господарської діяльності, що було проаналізовано на прикладі промислового гіганта ПАТ «Запоріжсталь». Сучасний стан підприємства та тенденції його розвитку дають можливість зробити висновок про наявність багатьох негативних тенденцій, що впливають на зниження ефективності діяльності ПАТ «Запоріжсталь». З приходом нових власників почався новий етап розвитку підприємства, що характеризується пошуком шляхів збільшення ефективності господарської діяльності комбінату та втілення їх у життя. Основним стратегічним напрямком збільшення ефективності діяльності ПАТ «Запоріжсталь» є скорочення витрат виробництва та зменшення собівартості продукції. Згідно з даним напрямком, вважаємо за доцільне впровадження таких заходів, як: підвищення технічного рівня виробництва – дозволить впровадити у виробництво нову техніку та удосконалити технологію виготовлення продукції; модернізація діючого устаткування і поліпшення його експлуатації дозволить без значних витрат капіталовкладень підвищити продуктивність діючого устаткування; режим економії – дозволить раціонально використовувати сировину, матеріали, шукати можливості використання відходів виробництва; раціональне використання трудових ресурсів – дозволить за рахунок механізації, автоматизації виробничих процесів, організації потокового виробництва знизити трудомісткість виготовлення продукції; зниження накладних витрат – дозволить за рахунок удосконалення структури управління та ліквідації невиробничих витрат знизити собівартість продукції; удосконалення організації виробництва і праці; скорочення витрат на обслуговування виробництва і керування; економія енергоресурсів досягається за рахунок інтенсифікації технологічних процесів і впровадження нової техніки і прогресивної технології,

скорочення норм витрат на виробництво продукції, зменшення витрат енергії, роботи обладнання в економних режимах, використанні вторинних енергоресурсів.

Список літератури:

1. Бевз В.В. Розвиток механізму управління процесами енергозбереження на підприємствах харчової промисловості / Бевз В.В. // Науковий вісник КНЕУ. – 2011. – № 8. – С. 135–143.
2. Воронкова А.Е. Діагностика стану підприємства: теорія і практика : монографія / А.Е. Воронкова. – Х. : ИНЖЕК, 2006. – 448 с.
3. Стойко І. Технічний рівень виробництва в системі забезпечення конкурентоспроможності підприємства (методичні основи і діагностика) / Стойко І. // Соціально–економічні проблеми і держава. – 2012. – Вип. 2(7). – С. 264–271.
4. Тарасюк Г.М. Планування діяльності підприємства / Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. – К. : Каравела, 2005. – 312 с.
5. УНІАН. Інформаційний портал. «Запоріжсталь» можна врятувати тільки великими інвестиціями з боку СКМ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economics.unian.net/ukr/news/168206-zaporijstal-mojna-vryatuvati-tilki-velikimi-investitsiyami-z-boku-skm-ekspert.html>.
6. Цимбалюк Л.Г. Чинники, резерви та шляхи зниження витрат виробництва як основа зменшення ціни товару / Л.Г. Цимбалюк // Вісник бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 3(15). – С. 88–95.
7. Шваб Л.І. Економіка підприємства / Шваб Л.І. – К. : Каравела, 2005. – 568 с.
8. Шиленкова Т.Ю. Пошук шляхів зниження собівартості продукції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/20_AND_2009/Economics/49081.doc.htm.

Ключові слова: управління, методи управління, організаційно-економічний механізм, виробництво, ефективність, витрати.

Ключевые слова: управление, методы управления, организационно-экономический механизм, производство, эффективность, затраты.

Keywords: management, organizational and economic mechanism, production, efficiency, costs.

Надійшла до редакції 12.05.2014 р.

Рецензент: к.е.н., доцент Морщенок Т.С.